

INGLIZ TILINI O'QITISHDA INKLUZIV YONDASHUV

Farhodov Shohjahon Shuxratovich

Olot tuman ixtisoslashtirilgan maktab-internati 11-sinf o'quvchisi

Umarov Umidjon Akram o'g'li

Olot tuman IMI maslahatchisi, BuxDU mustaqil tadqiqotchisi (PhD)

E-mail: umidjon02121996@gmail.com

Annotatsiya. *Ushbu maqolada inkluziv ta'limning ahamiyati va uning zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni tahlil qilinadi. Ta'lim huquqi har bir inson uchun ochiq ekani ta'kidlanib, inkluziv yondashuvning nogiron va maxsus ehtiyojga ega bolalar uchun qanday imkoniyatlar yaratishi ochib beriladi. Inkluziv ta'lim yondashuvining tarixi, uning rivojlanishi va joriy zamonaviy metodologiyalar haqida so'z yuritiladi. Maqolada shuningdek, jismoniy nogiron o'quvchilar uchun chet tillarini o'rganishdagi qiyinchiliklarni va o'qituvchilarning muammoni qanday hal etish kerakligi haqida tavsiyalar beriladi. O'qituvchilarga taqdim etilgan strategiyalar orqali har bir o'quvchining ehtiyojlarini ko'zda tutuvchi differensiyatsiya va guruh faoliyatlari kabi metodlar orqali o'qitish jarayonini takomillashtirishga e'tibor qaratiladi.*

Kalit so'zlar: *Inkluziv yondashuv, inkluziv ta'lim, muammoni tushunish, differensiyatsiya, strategiyalar.*

Kirish: Hozirgi zamonaviy ta'lim tizimida har bir inson bilim olish huquqiga ega. Inkluziv ta'lim esa bu yo'nalishda eng muhim yondashuvlardan biri hisoblanadi. Bu ta'lim modeli barcha bolalarga, jumladan, nogironligi bor yoki maxsus ehtiyojga ega o'quvchilarga ham, umumiy ta'lim muassasalarida bilim olish imkonini yaratadi. Inkluziv ta'lim nafaqat nogironligi bo'lgan bolalar uchun, balki butun jamiyat uchun foydalidir, chunki bu yondashuv ijtimoiy tenglik, birdamlik va hurmat muhitini shakllantirishga yordam beradi. Shuningdek, bu barcha bolalarni bir xil sharoitda o'qitish, ularga moslashuvchan ta'lim usullari orqali individual ehtiyojlariga qarab

bilim berish jarayonidir. Ushbu ta'lim modeli nogiron bolalar, ijtimoiy jihatdan himoyaga muhtoj bo'lgan bolalar va o'ziga xos o'quv ehtiyojlari bor bolalarni jamiyatning ajralmas qismi sifatida ko'rish va ularga to'liq rivojlanish imkonini berishni maqsad qiladi.

Asosiy qism. Inkluziv yondashuv tarixi o'qitishda va ta'lim tizimida muhim o'zgarishlarni ko'rsatadi. Bu yondashuv, o'zining xalqaro va madaniy kontekstlariga qarab, bir necha bosqichlardan o'tgan. XX asrning o'rtalariga qadar ta'limda inkluziv yondashuv deyarli mavjud emas edi. O'ziga xos ehtiyojlari bo'lgan bolalar odatda alohida maktablarda ta'lim olishardi. Inkluziv yondashuvning dastlabki muhim qadamlaridan biri, 1975 yilda AQShda qabul qilingan "Individual with Disabilities Education Act" (IDEA) qonunidir. Bu qonun har bir bolaning o'z ehtiyojlariga ko'ra ta'lim olish huquqini tan oldi.

1980–1990-yillarda inkluziv ta'lim uchun yangi metodlar va dasturlar rivojlandi. BMTning "Yevropa ta'limi uchun umumiy qoidalar" takliflari ham inkluziv yondashuvni rivojlantirishga yordam berdi. 2000-yillarda Global miqyosda inkluziv ta'lim harakatlari kuchayib, bir qator xalqaro tashkilotlar bu masalaga e'tibor qaratdi.

Bugungi kunda inkluziv yondashuv turli mamlakatlarda tarqatilmoqda. O'qituvchilar va ta'lim mutaxassislari har bir talabaga individual yondashuvni ta'minlashga intilmoqda.

Inkluziv yondashuvning tarixi, ta'lim tizimining rivojlanishi va ijtimoiy madaniyatdagi o'zgarishlarga bog'liq. U nafaqat alohida guruhlardagi talabalarni, balki jamiyatning barcha a'zolarini ta'lim jarayoniga jalb qilish orqali yanada barqaror va adolatli jamiyatni yaratishga yordam beradi.

Nogironligi tufayli nutqida qiynalayotgan jismoniy nogiron o'quvchilarga chet tilini o'rganish nogiron bo'lmagan tengdoshlariga qaraganda qiyinroq bo'lishi mumkin. Binobarin, o'qituvchilar ingliz tili darslarida jismoniy imkoniyati cheklangan o'quvchilarni qo'llab-quvvatlash uchun turli amaliyotlarni kashf etishlari va amalga oshirishlari va barcha talabalar ushbu amaliyotlardan foyda olishlariga ishonch hosil qilishlari kerak.

Ingliz tilini o'rgatishda inkluziv yondashuvning dolzarbligi bir necha muhim omillarga bog'liq. Ushbu yondashuvning maqsadi har bir talabani, uning qobiliyatlari va ehtiyojlariga ko'ra ta'lim jarayoniga jalb qilishdir.

Muammoni tushunish

1. Har xil qobiliyatlar: Talabalarning o'zaro farqliliklarini hisobga olish muhimdir. Har bir talaba boshqacha o'rgana oladi, shuning uchun o'qituvchi turli metodlarni qo'llash orqali har kimga mos keladigan sharoit yaratishi kerak.

2. Ta'lim jarayonida qatnashish: Inkluziv yondashuv talabalarni faol qatnashishga undaydi. Ular o'z fikrlarini bildirishlari, savollar berishlari va o'zaro muhokama qilishlari mumkin, bu esa o'rganish jarayonini boyitadi.

Foydali strategiyalar

1. Differensiatsiya: O'qituvchi har bir talabaning ehtiyojlarini hisobga olib, darslarni har xil darajada tashkil etishi kerak. Bu, masalan, murakkablik darajasini o'zgartirish yoki qo'shimcha resurslar taqdim etishni o'z ichiga oladi.

2. Guruhlarning o'zaro ishlashi: Talabalarni turli guruhlariga bo'lish va o'zaro ishlashlarini ta'minlash orqali bilim almashinuvi, tajriba va strategiyalarini o'rganish imkonini beradi.

3. Texnologiyalardan foydalanish: Zamonaviy texnologiyalar yordamida o'quv jarayonini yanada qiziqarli va samarali qilish mumkin. Masalan, interaktiv dasturlar yoki onlayn platformalar orqali o'quvchilar o'z qobiliyatlarini rivojlantirishlari mumkin.

Ingliz tilini o'rgatishda inkluziv yondashuvdan foydalanish, nafaqat talabalarning bilim darajasini oshirish, balki ularning o'zini qadrini sezishi va jamiyatda o'z o'rnini topishlariga yordam beradi. Bu yondashuv, shuningdek, kelajak avlodni barqaror va muvozanatli insonlar sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi.

Hattiening fikriga ko'ra, o'qituvchilar harakatlari talabalar o'rganish jarayoniga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkinligi hisobga olinadigan bo'lsa, ularning xilma-xil o'quv muhitlarini tashkil etishdagi moslashuvchanligi juda muhimdir. Gerlach va Leupold "Moslashuvchanlik" tushunchasi bu yerda o'qituvchilar

tomonidan shaxsiy o'rganish jarayonlariga mos keladigan turli o'qitish yondashuvlarini moslashuvchan ravishda qo'llashini anglatadi, deya ta'kidlaydi.

Kormos va Smithning fikriga ko'ra, moslashuvchan o'qitish amaliyoti o'rganish maqsadlarini farqlash, sinfdagi vazifalarning qiyinchilik darjasi va taklif etilgan yordamning darajasiga asoslangan bo'lishi mumkin, shuningdek, Daloisoning fikriga tayangan holda, turli o'qitish metodologiyalari va materiallariga ham asoslanishi mumkin degan xulosaga kelamiz. Inkluziv maktablar uchun o'qituvchilarni tayyorlash, empirika tomonidan sinovdan o'tkazilgan va maxsus o'qitish ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilarga ta'lim berishda samaradorligini ko'rsatgan ta'lim usullaridan xabardor bo'lishi kerak. Masalan, Sparks va boshqalar maxsus o'qitish ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilarga, xususan, disleksiya bilan kurashayotganlarga qo'shimcha tillarni o'rgatish uchun multisensory tuzilgan til (MSL) ta'lim usulidan foydalandilar. Ushbu usul faolliklarni aniq tashkil etishni, tez-tez qayta ko'rib chiqishni o'z ichiga oladi va fonologiyani aniq o'rgatish uchun yozish va talaffuzga bir vaqtning o'zida e'tibor qaratadi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, inkluziv ta'lim modeli bugungi kunda ta'lim tizimining muhim komponentlaridan biri bo'lib, barcha o'quvchilarga, jumladan, nogironligi bor va maxsus ehtiyojga ega bolalarga ham ta'lim olish imkonini yaratadi. Bu yondashuv ijtimoiy tenglik, birdamlik va hurmatni shakllantirishga yordam berib, jamiyatni yanada barqaror va adolatli qilish maqsadida har bir shaxsning o'ziga xos ehtiyojlarini hisobga oladi. Ushbu yondashuv, o'z navbatida, barcha talabalarga o'z fikrlarini bildirish va ta'lim jarayonida faol qatnashish imkonini yaratadi, shuningdek, har xil qobiliyatlar va ehtiyojlarga ega bolalarning o'rganish jarayonini boyitadi. Differensiatsiya va guruhlar orqali o'zaro ishlash kabi strategiyalar, ta'lim jarayonini yuqori samaradorlikka erishishga yordam beradi va har bir talaba uchun qulay muhit yaratadi. Umuman olganda, inkluziv ta'lim modelining muvaffaqiyati, o'qituvchilarning moslashuvchanligi, kreativligi va jamiyatning har bir a'zosining o'zaro hurmati va bir-biriga bo'lgan e'tiboriga bog'liqdir. Bu yondashuv ruhida ta'lim har bir inson uchun ochiq va kelajakda barqaror, adolatli jamiyatni barpo etishga qaratilgan muhim vazifadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Dixon, Sheryle. "Inclusion - not Segregation or Integration - is where a Student with Special Needs Belongs". Journal of Educational Thought – 2005. 39.1: 33–53. [Online] JSTOR. <http://www.jstor.org/stable/23767481>
2. Harmer, Jeremy. The Practice of English Language Teaching. 4th ed. Essex: Pearson Education Ltd. – 2007
3. Johnson, Keith. An Introduction to Foreign Language Learning and Teaching: Learning about English. 2nd ed. Harlow [u.a.]: Pearson Longman. – 2008.
4. Pfingsthorn, Joanna. Inclusive communicative language teaching: Hidden contradictions and overt practical issues. The European Journal of Applied Linguistics. in press. – 2021
5. Wilson, Barbara A. "Inclusion: Empirical Guidelines and Unanswered Questions". Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities. – 1999. 34.2: 119 133.
6. Akram o'g'li, U. U. (2024). Literary Significance of Number Archetypes. Buletin Antropologi Indonesia, 1(2), 7-7.
7. Akram o'g'li, U. U. (2024). THE IMPORTANCE OF ARCHETYPE STUDIES IN LITERATURE. XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYALAR, 1(1), 282-286.
8. Akram o'g'li, U. U. NEGATIVE REPRESENTATION OF WHITE COLOR ARCHETYPE IN "HARRY POTTER AND THE GOBLET OF FIRE".
9. Akram o'g'li, U. U. SIGNIFICANT FEATURES OF COLOUR ARCHETYPES IN ENGLISH LITERATURE.
10. Akram o'g'li, U. U., & Sohob o'g'li, X. N. (2023). Literary analysis of the distinctive features of archetypes and metaphors. Journal of innovations in scientific and educational research, 6(3), 10-16.
11. Akram o'g'li, U. U., & Raximovna, S. Z. (2022). THE SYMBOL OF MIRROR IN ENGLISH CHILDREN'S LITERATURE AND ITS FANTASTIC FEATURES. Евразийский журнал академических исследований, 2(2), 70-74.

12. Akram o'g'li, U. U., Sohib o'g'li, X. N., & O'ktamovna, Y. H. (2022). THE IMPORTANCE OF RIDDLES, PROVERBS AND TONGUE TWISTERS IN UZBEK CHILDREN'S LITERATURE. Евразийский журнал академических исследований, 2(2), 75-77.
13. Rakhimovna, S. Z., & Akram o'g'li, U. U. UDC: 82.091 THE DEVELOPMENT OF ENGLISH CHILDREN'S LITERATURE AND ITS REPRESENTATIVES. SCIENTIFIC REPORTS OF BUKHARA STATE UNIVERSITY, 29.
14. Sohib o'g'li, X. N., & Akram o'g'li, U. U. (2022). HISTORY OF UZBEK FOLKLORE GAMES AND THEIR PLACE IN CHILDREN'S LIVES. Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры, 2(2), 403-408.
15. Umarov, U. (2023). ANALYSIS OF GOTHIC GENRE ELEMENTS IN THE WORKS OF ENGLISH CHILDREN'S LITERATURE. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 42(42).
16. Umarov, U. (2023). Characteristic features of hero archetype in the example of Harry Potter. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 42(42).
17. Umarov, U. (2023). PLANTS SYMBOLIZING HUMAN CHARACTER AND APPEARANCE IN THE XX TH CENTURY UZBEK POETRY. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 42(42).
18. Umarov, U. (2023). REALISM ELEMENTS IN THE NOVEL "A FAREWELL TO ARMS" BY ERNEST HEMINGWAY. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 42(42).
19. Umarov, U. (2023). THE DEVELOPMENT OF UZBEK CHILDREN'S LITERATURE AS A SPECIAL LITERATURE AND ITS FEATURES. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 42(42).
20. Umarov, U. (2023). The significant role of archetypes in children's education. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 42(42).